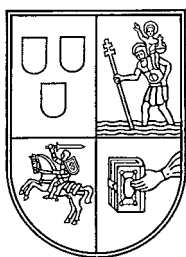

DANGIŠKIEJI GLOBĖJAI,
ŽEMIŠKIEJI MECENATAI

CELESTIAL PATRONS AND
TERRESTRIAL BENEFACTORS

ACTA
ACADEMIAE
ARTIUM
VILNENSIS
60

DANGIŠKIEJI GLOBĖJAI,
ŽEMIŠKIEJI MECENATAI

CELESTIAL PATRONS AND
TERRESTRIAL BENEFACTORS

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

PIRMININKAS / EDITOR-IN-CHIEF

Prof. dr. *Adomas Butrimas*

Vilniaus dailės akademija, Lietuva (istorija 05H) /
Vilnius Academy of Arts, Lithuania (History 05H)

MOKSLINĖ SEKRETORĖ / SCIENTIFIC SECRETARY

Dr. *Algė Andriulytė*

Vilniaus dailės akademija, Lietuva (menotyra 03H) /
Vilnius Academy of Arts, Lithuania (Art Criticism 03H)

NARIAI / MEMBERS

Prof. habil. dr. *Egidijus Aleksandravičius*

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva (istorija 05H) /
Vytautas Magnus University, Lithuania (History 05H)

Prof. dr. (hp) *Aleksandra Aleksandravičiūtė*

Vilniaus dailės akademija, Lietuva (menotyra 03H) /
Vilnius Academy of Arts, Lithuania (Art Criticism 03H)

Dr. *Darius Baronas*

Lietuvos istorijos institutas, Lietuva (istorija 05H) /
The Lithuanian Institute of History, Lithuania (History 05H)

Dr. (hp) *Rūta Janonienė*

Vilniaus dailės akademija, Lietuva (menotyra 03H) /
Vilnius Academy of Arts, Lithuania (Art Criticism 03H)

Dr. *Maria Kałamajska-Saeed*

Lenkijos mokslų akademijos Meno institutas, Lenkija
(menotyra 03H) / The Institute of Art of the Polish
Academy of Sciences, Poland (Art Criticism 03H)

Dr. *Rūta Kaminska*

Latvijos dailės akademijas Dailės istorijas institutas,
Latvija (menotyra 03H) / The Institute of the History of Art,
Art Academy of Latvia, Latvia (Art Criticism 03H)

Dr. *Dalia Klajumienė*

Vilniaus dailės akademija, Lietuva (menotyra 03H) /
Vilnius Academy of Arts, Lithuania (Art Criticism 03H)

ACTA ACADEMIAE ARTIUM VILNENSIS

Leidžiamas nuo 1993 m. 4 kartus per metus /

Published quarterly since 1993

LEIDINIŲ REMIA / THE PUBLICATION WAS SUPPORTED BY

Leidinių pagal „Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 metų
programą“ finansuoja Lietuvos mokslo taryba /

The publication is sponsored by the *National Development
Programme of Lithuanistics (2009–2015)* of the Research
Council of Lithuania

SUDARYTOJA / EDITOR OF THIS VOLUME

Dr. *Jolita Liškevičienė*

Straipsniai vertinti dviejų recenzentų / The articles were
reviewed by two experts

Straipsniai įtraukti į *EBSCO Publishing* sąrašą / All articles
are included in *EBSCO Publishing*
Academic Search Complete, Academic Search Premier, Art &
Architecture Complete, Humanities International Complete,
Humanities International Index

© Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011
www.leidykla.vda.lt

ISSN 1392-0316
ISBN 978-609-447-015-8

TURINYS / CONTENTS

Jolita Liškevičienė

PRATARMĖ / 7

PREFACE / 9

KNYGA KAIP MECENATYSTĖS FORMA

THE BOOK AS A FORM OF PATRONAGE

Rima Cicėnienė

LDK RANKRAŠTINĖS KNYGOS MECENATAI

XIV–XVI A. VIDURYJE / 13

Patrons of the Manuscript Book in the GDL

in the 14th – mid-16th Century

(Summary) / 24

Žana Nekraševič-Karotkaja

KULTŪRINIS IR ISTORINIS MECENATYSTĖS FENOMENO

ĮPRASMINIMAS LDK RENESANSO EPOCHOS

LOTYNIŠKAI RAŠIUSIŲ POETŲ KŪRYBOJE / 25

Cultural and Historical Understanding of the Phenomenon

of Patronage in the Works of the Poets of the Grand Duchy

of Lithuania in the Renaissance

(Summary) / 36

BAROKINIS PAMALDUMAS

IR JO ĮAMŽINIMAS

BAROQUE PIETY AND ITS PERPETUATION

Živilė Nedzinskaitė

MECENATŲ IR ŠVENTŲJŲ VAIZDAVIMO MODELIAI

MOKYKLINĖSE LDK JĖZUITŲ EPIGRAMOSE / 39

The Patterns of Depiction of Maecenases and Saints in the

School Epigrams of Jesuits in GDL

(Summary) / 49

Sigita Maslauskaitė

PAMALDUMAS ŠVENTIESIEMS VALDOVAMS.

VALSTYBIŲ GLOBĖJAI ŠV. STEPONAS, ŠV. VACLOVAS,

ŠV. VLADISLOVAS, ŠV. KAZIMIERAS / 51

Devoutness to the Ruler Saints. The State Patrons St. Stephen,

St. Vaclav, St. Ladislaus and St. Casimir

(Summary) / 73

Mindaugas Paknys

FUNDATORIŲ PACŲ SARKOFAGAI PAŽAISLYJE / 75

The Sarcophagus of the Founder Pacts in Pažaislis

(Summary) / 82

NAUJO ŠVENTOJO ŠVIESA

THE LIGHT OF A NEW SAINT

Mintautas Čiurinskas

NAUJAS DANGIŠKASIS GLOBĖJAS: KAI KURIE *OPINIO*

SANCTITATIS ASPEKTAI ISTORINIUOSE IR

LITERATŪRINIUOSE PAL. JUOZAPATO GYVENIMO

ŠALTINIUOSE XVII A. / 85

The New Heavenly Patron: Some Aspects of *Opinio Sanctitatis*

in the 17th Century Historical and Literary Sources

of Bl. Josaphat's Life

(Summary) / 98

Ona Daukšienė

ŠVENTASIS KANKINYS KAIP ŠVENTŲJŲ
PIRMAVAIZDŽIO IR GLOBĖJO KRISTAUS ATSPINDYS
XVII A. POEZIJOJE: „KRAUJU TAPYMAS“ JUOZAPATO
KUNCEVIČIAUS PAVEIKSLAS / 99

The Martyr Saint as the Reflection of the Prototype of the
Saints and the Patron Christ in 17th Century Poetry: the Image
of Josaphat Kuntsevych “Painted in Blood”
(Summary) / 111

Jolita Liškevičienė

ANKSTYVIEJI PALAIMINTOJO JUOZAPATO
KUNCEVIČIAUS PORTRETINIAI ATVAIZDAI / 113

The Early Portrait Images of the Martyr Josaphat Kuntsevych
(Summary) / 125

Tojana Račiūnaitė

GLOBOJANT ŠVENTĄ KANKINIO KŪNĄ: JUOZAPATO
KUNCEVIČIAUS KULTAS *LOCA SANCTA* ASPEKTU / 127

Patronizing the Holy Body of a Martyr: the Cult of Josaphat
Kuntsevych from the *Loca Sancta* Aspect
(Summary) / 147

Mikas Vaicekauskas

MOTIEJAUS VALANČIAUS ŽYVATŲ ŠVENTŲJŲ
ANTROJOJE DALYJE (1864) SURAŠYTAS PALAIMINTOJO
JUOZAPATO GYVENIMAS / 149

The Life of the Blessed Josaphat of Polotsk in Recorded in
The Life of the Saints Part II by Motiejus Valančius
(Summary) / 168

ŠVENTŲJŲ GLOBA TIKINČIŲJŲ KASDIENYBĖJE

THE PATRONAGE OF SAINTS IN THE
EVEYDAY LIFE OF BELIEVERS

Dalia Ramonienė

LIAUDIŠKOJO ŠV. ONOS ĮVAIZDŽIO FORMAVIMOSI
PRIELAIIDOS ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖJE / 171

Some Presumptions concerning the Formation of the Folk
Image of St. Anne in the Samogitian Diocese
(Summary) / 180

Jurgita Pačkauskienė

METALINIAI ŠVENTŲJŲ GLOBĖJŲ ATVAIZDAI
LIETUVOS ANTKAPINIULOSE KRYŽIUOSE / 181

Metal Images of the Patron Saints on Lithuanian
Tombstone Crosses
(Summary) / 201

Rūta Janonienė

VISUOMENĖS INDĖLIS RESTAURUOJANT
ŠV. ONOS BAŽNYČIĄ XX A. PRADŽIOJE / 203

The Contribution of Society while Restoring
St. Anne’s Church in the Early 20th Century
(Summary) / 219

ACTA ACADEMIAE ARTIUM VILNENSIS (AAAV)
PUBLIKACIJŲ RENGIMO PRINCIPAI / 221

PRATARMĖ

Šis mokslinių straipsnių rinkinys „Dangiškieji globėjai, žemiškieji mecenatai“ yra sudarytas Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institute 2010 m. gegužės 13–14 dienomis vykusios mokslinės konferencijos pagrindu. Konferencija buvo skirta nušviesti Lietuvos kultūros ir Bažnyčios istorijai svarbius meno mecenatystės ir patronažo reiškinius, jų tarpusavio sąveikos formas. Siekta išplėsti Lietuvos dailės ir kultūros istorijos reiškinių tyrimus, suaktualinti ir iš užmaršties prikelti atskirų globėjų vardus, aptarti jų reikšmę Lietuvos kultūrai.

Rinkinyje moksliniai straipsniai suskirstyti į kelis reikšmingus diskursus. Pirmo skyriaus „Knyga kaip mecenatystės forma“ publikacijos susijusios su knyga, kaip viena ankstyvųjų mecenatystės formų. Senovės Romoje gyvenęs politikas ir rašytojas Gajus Cilnijus Mecenas garsėjo kaip menų ir poezijos rėmėjas; nuo jo vardo kildinamas mecenatystės reiškinys. Čia spausdinamas straipsnis apie rankraštinės knygos mecenatus, aptariamos Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (LMAVB) saugomos seniausios knygos, nurodomi mecenatai, globoję LDK rankraštinės knygos kultūrą. Kitame tyrime

atskleidžiamas mecenatystės fenomenas Renesanso kultūroje per lotyniškai rašiusių poetų kūrybą.

Baroko kultūra iškėlė visai kitą šventųjų ir mecenatų reikšmę. Kaip juos tinkamai pagerbti buvo mokama LDK jėzuitų mokyklose. Publikuotame straipsnyje aptariami pagrindiniai mecenatų ir šventųjų vaizdavimo modeliai, kuriais buvo remiamasi kuriant proginę poeziją. Baroko epocha sureikšmino mecenatą, ne tik remiantį dailę ir kultūrą, bet ir įvairiais būdais įamžinantį patį save. Vienu ryškiausiu barokinės mecenatystės pavyzdžių LDK yra Pažaislio architektūros ansamblis. Straipsnyje atskleidžiama šio ansamblio sumanytojo ir fundatoriaus Kristupo Zigmanto Paco šeimos į(si)amžinimo istorija, taip pat pirmą kartą publikuojami Krokuvos archyve surasti sarkofagų eskizai. Baroko epochoje suaktualėjo šventųjų gerbimas. Rinkinyje publikuojamas straipsnis, kuris nagrinėja pamaldumo šventiesiems valdovams reikšmingumą: Lietuvos globėjas šv. Kazimieras lyginamas su kitų valstybių globėjais. Keletas autorių skyrelyje „Naujo šventojo šviesa“ tyrinėja ir šiame leidinyje pristato naująjį XVII a. LDK kančinį Juozapatą Kuncevičių. Pirmas impulsas tyrinėti

šv. Juozapato Kuncevičiaus šaltinius buvo inspiruotas Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo, 2008 m. parėmusio mokslininkų grupės projektą „Šv. Juozapato Kuncevičiaus portretas: XVII amžiaus šaltiniai“ (Sutarties Nr. T-05/08, vad. Jolita Liškevičienė). Šis projektas leido plačiau pažvelgti į šio asmens gyvenimą, surasti naujų iki šiol menkai pažintų literatūrinių ir ikonografinių šaltinių, išsiaiškinti kai kurias Lietuvos kultūrai reikšmingus faktus. Šiame rinkinyje yra pateikti tyrimai, kuriuose nagrinėjami kai kurie *opinio sanctitatis* aspektai istoriniuose ir literatūriniuose pal. Juozapato gyvenimo šaltiniuose, šventasis kankinys iškeliamas kaip Kristaus ir kitų šventųjų atspindys, publikuojami ankstyvieji šventojo atvaizdai ir *loca sancta* aspektu aptariama jo kulto formavimosi vieta. Rinkinyje pirmą kartą

skelbiamas vyskupo Motiejaus Valančiaus surašytas palaimintojo Juozapato gyvenimas.

Glaudus dangiškojo patrono ir tikinčiojo santykis atskleidžiamas skyrelyje „Šventųjų globa tikinčiųjų kasdienybėje“. Jis itin ryškus liaudiškojo pamaldumo formose. Šioje dalyje publikuojami tyrinėjimai apie liaudiškąją šv. Onos įvaizdį Žemaičių vyskupystėje, šventųjų globėjų atvaizdus Lietuvos antkapiniuose kryžiuose, apie Šv. Onos bažnyčios Vilniuje restauravimą ir tikinčiųjų indėlį į naują bažnyčios išvaizdą.

Mokslinių straipsnių rinkinyje atsispindi dviejų – patronažo ir mecenatystės – reiškinų koreliacijos: atskleisti nauji šventųjų kulto raiškos Lietuvos kultūroje aspektai, parodyta globėjų gerbimo tradicija, pateikti šventųjų ikonografijos pavyzdžiai ir iki šiol nežinoti dailės mecenatystės faktai.

Sudarytoja dr. Jolita Liškevičienė

FOREWORD

This collection of articles “Celestial Patrons and Terrestrial Benefactors” is based on a scientific conference which took place in Vilnius Art Academy’s Art History Institute on the 13th and 14th of May, 2010. The aim of this conference was to shed light on the phenomena of art patronage which bore significance upon the history of Lithuanian culture and the Church. It was also aimed at expanding the scope of research into Lithuanian art and its cultural history, and at restoring to life the names of specific patrons and discussing their significance to Lithuanian culture.

The articles in this collection are divided into separate important discourses. The publications contained in the first chapter “The Book as a Form of Patronage” are related to the idea that the book was one of the earliest forms of patronage. Gaius Cilnius Maecenas, a writer and politician who lived in ancient Rome, was famous for his support of arts and poetry; it was from his name that the phenomenon of patronage was derived. This chapter presents an article on the patrons of the manuscript book which presents an overview of the oldest books kept in The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences and indicates

the identity of the patrons of manuscript book culture in the Grand Duchy of Lithuania (GDL). The other study shows how the phenomenon of patronage in the Renaissance culture is revealed through the work of poets writing in Latin.

The culture of the Baroque presented a completely different definition of saints and patrons. The Jesuit schools of the GDL taught how they were supposed to be properly honoured. One of the published articles outlines the main examples of patron and saint depiction that were referred to when creating occasional poetry. The epoch of the Baroque placed emphasis on patronage that not only supported art and culture but also perpetuated itself in manifold ways. One of the brightest examples of Baroque patronage in the GDL is the architectural ensemble of Pažaislis. One of the articles in this publication reveals the story of how one of this ensemble’s funders – Krzysztof Zygmunt Pac – had his family’s name immortalized. The sketches of the sarcophagi discovered in Krakow’s archive are presented here for the first time. During the epoch of the Baroque the veneration of saints became even more urgent. This collection includes an article which analy-

ses the significance of piety towards the ruler saints: the Lithuanian patron St. Casimir is compared to the patrons of other states. In the chapter called “The Light of a New Saint” some authors discuss and present the new 17th century martyr of the GDL Josaphat of Polotsk (Kuntsevych). The first impulse to investigate the sources of Bl. Josaphat Kuntsevych was provided by the Lithuanian State Science and Studies Foundation, which in 2008 supported the project of a group of scientists “The Portrait of Josaphat Kuntsevych: the Sources of the 17th Century” (Contract Nr. T-05/08, Project Manager Jolita Liškevičienė). This project allowed wider research to be carried out into the life of this individual. This led to the discovery of new and hitherto poorly investigated literary and iconographical sources, and the elucidation of some facts important to the culture of Lithuania. This collection of articles also presents analytical research into some of the *opinio sanctitatis* aspects of the historical and literary sources of Bl. Josaphat’s life, and the martyr Saint is presented as the reflection of Christ and other saints. The early images of the Saint are published and

the place that the formation of his cult holds within the context of *loca sancta* is discussed. In this collection of articles the life of Blessed Josaphat of Polotsk, as written down by the Bishop Motiejus Valančius, is published for the first time.

The close connection between patron and believer is revealed in the chapter “The Patronage of Saints in Everyday Life of Believers”. This becomes especially vividly expressed through the forms of folk piety. This chapter presents research into the folk image of St. Anne in the Samogitian Diocese, the images of saint patrons on Lithuanian tombstone crosses, the restoration of St. Anne’s church in Vilnius, and the contribution of the believers to its renewal.

This collection of scholarly articles reflects the correlations that exist within the phenomenon of patronage: new aspects of the cult of the saints in the culture of Lithuania are revealed, the tradition of the veneration of patrons is illustrated, and the examples of the saints’ iconography and unknown facts of art patronage are presented.

Editor Dr. Jolita Liškevičienė